

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ЕТИКИ

Геворк'ян Л.А.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Горячковська Г.М.
Харківський національний університет радіоелектроніки
61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. Філософії, тел. (057) 702-14-65
E-mail: <d_philosophy@nure.ua>

Tolerance means respect for another's right to have their own interests, willingness to accept others as they are, to interact with others on the basis of mutual respect. Such a moral position promotes peace and harmony in relations and requires a certain endurance and self-control. At the same time, the question arises: is it really moral to tolerate what you do not agree with? Does tolerance contain critical reflection, and how does it affect the quality of our relationship?

Толерантність є однією із універсальних цінностей сучасного суспільства. Відкритість до розуміння іншого світогляду, способу життя, поведінки і звичаїв є протилежністю ксенофобії, антипатії і ворожості. Толерантність ставить перед нами завдання терпимості до ідей або вчинків інших людей, навіть якщо вони можуть бути внутрішньо не схвалені нами. Толерантність означає повагу до самого права іншого мати власні інтереси, готовність приймати інших такими, якими вони є, взаємодіяти з іншими на основі взаємоповаги. Така моральна позиція сприяє миру та злагоді у відносинах і потребує певної витримки і самовладання. Разом з цим, постає питання: чи насправді морально терпіти те, з чим немає згоди? Чи містить толерантність критичну рефлексію, і як це впливає на якість наших відносин?

Значення поняття «толерантність», його розуміння й трактування упродовж всієї історії змінювалося залежно від культурних і світоглядних контекстів. Ще з часів Античності та Середньовіччя толерантність розглядалася як провідний шляхів до гармонізації людських відносин. Сократ був одним з перших, хто, ототожнюючи добродетель і знання, спрямував увагу філософів на беззаперечне значення людської особистості. Він вважав, що істинне пізнання надає людині орієнтири, щоб навчитися розумно жити, закликав до самопізнання і власним життям довів право людини на особисті переконання.

Особливої актуальності проблема толерантності набула у філософії Просвітництва, коли точилася гостра боротьба за свободу совісті. Англійський філософ і педагог Джон Локк трактував толерантність як етичний принцип прагнення до злагоді. Він підкреслював значення терпимості у відносинах церкви й держави, котрі повинні дотримуватися «золотої середини» на засадах толерантності [1]. Вольтер у «Трактаті про толерантність» не лише досліджував чесноту толерантності, але й палко критикував прояви фанатизму, зокрема релігійного. Як і Сократ, Вольтер був переконаний, що «пізнання істини – найвище досягнення і благо

людей», а «свобода совісті і переконань допоможе розвиватися людському розуму, знаходити справжні відповіді на питання, пов'язані з мораллю» [2]. Він наполягав на терпимому ставленні до позиції іншого, якщо вона не порушує суспільний порядок і не наносить шкоди іншим. І це – ключове зауваження щодо демаркації толерантності.

Сьогодні толерантність іноді плутають з конформізмом (від пізньолат. «conformis» – подібний, відповідний) – пасивним, пристосовницьким прийняттям поведінки оточуючих, існуючих порядків, норм і правил, безумовним схилянням перед авторитетами. Конформна поведінка, найчастіше, є результатом погроз, психологічного тиску, фанатичного впливу. Через це людина стає байдужою до критичного усвідомлення відносин і пошуку порозуміння, обираючи підкорення пануючим стандартам. Така позиція призводить до стагнації розвитку особистості і суспільства. Досвід тоталітарних суспільств ХХ століття є трагічним прикладом такого типу відносин і актуалізує проблему усвідомлення принципової різниці між конформізмом і толерантністю. Фанатизм, що породжує конформізм, позбавляє людину моральної впевненості і самоповаги – головних атрибутів толерантності як етичного принципу. Самоповага ж зростає саме через моральні рефлексії, що здійснює людина протягом життя.

Морально зріла та розумна людина шукає істини через відкритий і свідомий діалог зі світом різноманітних переконань та позицій. Ззовні толерантність виглядає як витриманість – стан, коли людина уважна і подумки намагається відчувати себе на місці інших, прагне досягти розуміння різних сторін. Це не виключає критичної позиції і неприйняття помилкового рішення або вчинку, які іноді толеруються, але не підтримуються. В цьому полягає внутрішня межа толерантності. Людина має право мати власні погляди, має право поводитися в інший спосіб, має право переконувати у власній правоті, але не має права на фанатизм і агресію. Справжнє бажання порозуміння потребує моральної оцінки і не забороняє висловлювати критику, але також вимагає вмінням сприймати і слухати один одного. Формуванню толерантності сприяє відкритість спілкування, свобода думки, совісті і переконань. Бути толерантними, і сприймати без агресії думки, поведінку, спосіб життя іншої людини допомагає свідоме виховання і самовдосконалення.

Перелік посилань

1. Локк Дж. Сочинения: В 3 т. М.: Мысль, 1988. Т. 3. С. 91–134.
2. Вольтер Франсуа Мари Аруэ. Трактат о терпимости / М.: ЭКСМО, 2016. – 128 с.